

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 8 hallituksen esityksestä laeiksi kasvinjalostajanoikeudesta sekä siementavaran kaupasta annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunta on 31 päivänä maaliskuuta 1992 lähettänyt maa- ja metsätalousvaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 24.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina oikeusministeri Hannele Pokka ja lainsäädäntöneuvos Mikko Puumalainen oikeusministeriöstä, toimistopäällikkö Olli Rekola maa- ja metsätalousministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Risto Paarmaa ja vanhempi hallitussihteeri Tuomas Aho kauppa- ja teollisuusministeriöstä, budjettineuvos Kare Turtiainen valtiovarainministeriöstä, pääjohtaja Kalevi Hemilä ja johtaja Pentti Teitinen maatilahallituksesta, osastonjohtaja Markku Suojanen Maataloustuottajain Keskusliitosta, lakimies Agneta Ström Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbundista, lainopillinen asiamies Marja-Leena Mansala Teollisuuden Keskusliitosta, johtaja Antero Leino Elin-tarviketeollisuusliitosta, professori Seppo Pulli ja ylitarkastaja Riitta Rojo Maatalouden tutkimuskeskuksesta, tuotantoagronomi Markku Äijälä Hankkijan kasvinjalostuslaitokselta, jalostusjohtaja Jouni Mikola Metsänjalostussäätiöstä ja puheenjohtaja Matti Hanhilahti vielä rekisteröimättä olevasta Suomen maatilapakkaamot ry:stä.

Hallituksen esityksen perusteet

Hallituksen esityksen tavoitteet liittyvät kasvinjalostustyön rahoittamiseen, lajikeuutuuksien saannin turvaamiseen ja lainsäädännön kansainväliseen harmonisointiin. Vuonna 1961 Pariisissa tehdyssä kansainvälisessä sopimuksessa kasvinjalostajanoikeuksien suojaamisesta, ns. UPOV-sopimuksessa, on määrätty ne vähimmäisvaatimukset, jotka kasvinjalostajanoikeutta koskevan lainsäädännön tulee täyttää.

Kasvinjalostajanoikeus on keksijän- ja tekijänoikeuteen rinnastettava immateriaalinen oikeus. Se on kuitenkin rajoitetumpi oikeus kuin

keksijänoikeus. Jalostajanoikeus koskee vain lajikkeen lisäysaineistoa. Jalostajan suostumusta viljelijä ei tarvitse tuottaessa siementä tilan omaan käyttöön. Jalostajan suostumusta ei myöskään tarvita käytettäessä lajiketta uusien lajikkeiden jalostuksessa ja siten saatuja lajikkeita markkinoitaessa.

Kasvinjalostajanoikeus sisältää sen, että lajikkeen kaupalliseen lisäystuotantoon, myytäväksi tarjoamiseen ja markkinoimiseen tarvitaan jalostajan lupa. Käytännössä lupa myönnetään lisenssisopimuksella.

Tällä hetkellä Suomessa on voimassa vuonna 1977 säädetty laki (896/77) kasvinjalostustoiminnan edistämisestä. Laki perustuu maa- ja metsätalousministeriön vuonna 1973 asettaman toimikunnan esitykseen. Toimikunta ehdotti järjestelyä, jonka mukaan siementavaran myynnistä peritään laissa säädetty maksu, kasvinjalostusmaksu, joka tuloutetaan jalostajalle. Lakia kasvinjalostustoiminnan edistämisestä on luonnehdittu julkisoikeudelliseksi kasvinjalostajanoikeudeksi. Se ei täytä niitä vaatimuksia, joita UPOV-sopimus edellyttää.

Pohjoismaista Tanskassa ja Ruotsissa on voimassa UPOV-sopimuksen mukainen kasvinjalostajanoikeus. Ruotsissa on voimassa myös julkisoikeudelliseksi luonnehdittava lainsäädäntö kasvinjalostustoiminnan edistämisestä. Norjassa valmistellaan UPOV-sopimuksen mukaisen lainsäädännön voimaan saattamista. Tällä hetkellä siellä on voimassa samanlainen kasvinjalostusmaksujen perimisjärjestely kuin Suomessakin.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 5 päivänä lokakuuta 1989 toimikunnan valmistelemaan ehdotuksen sellaiseksi kasvinjalostajanoikeutta koskevaksi lainsäädännöksi, jota liittyminen UPOV-sopimukseen edellyttää. Toimikunta antoi mietintönsä (Komiteamietintö 1990:36) 31 päivänä lokakuuta 1990.

Hallituksen esityksen organisatoristen vaikutusten kannalta rekisteröintivaatimus on keskeinen. Kasvinjalostajanoikeus voidaan saada vain

lajikkeeseen, joka täyttää tietyt ehdot. Näiden ehtojen täyttyminen on viranomaisen todettava, ennen kuin oikeus lajikkeeseen voi syntyä. Oikeussuoja voidaan myöntää vasta lajikkeen virallisen tutkimuksen perusteella. Tämä vaatimus edellyttää virallista rekisteröintimenettelyä. Rekisteröintiviranomaisen tulee ensisijaisesti huolehtia niistä tehtävistä, jotka kuuluvat rekisteröintimenettelyyn. Lisäksi sen tulee huolehtia oikeussuojan kohteena olevan lajikkeen ominaisuuksien säilymistä koskevasta valvonnasta. Siemenmarkkinoilla on myös tarve saada luotettava tieto suojatuista lajikkeista. UPOV-sopimukseen liittymisestä seuraisi myös tiettyjä tehtäviä, esimerkiksi velvollisuus tiedottaa sopimuksen jäsenvaltioille jalostajanoikeushakemusten eri käsittelyvaiheista. Toisaalta UPOV-järjestön jäsenmaat voivat käyttää hyväksi piirissä tapahtuvaa yhteistyötä lajikkeiden tutkimisessa.

Siementavaran kaupasta annetun lain (669/75) mukaan maatilahallituksen on vuosittain julkaistava luettelo kasvilajikkeista, joiden viljely on osoittautunut maassamme tarkoituksenmukaiseksi. Kasvilajikkeiden merkitsemisestä kasvilajikeluetteloon tekee ehdotuksen maatilahallitukselle kasvilajiketoimikunta, jonka maa- ja metsätalousministeriö asettaa. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kasvinjalostajanoikeuksia käsittelevänä rekisteriviranomaisena toimisi kasvilajikelautakunta, joka saisi tehtäväkseen hoitaa myös kasvilajiketoimikunnan tehtävät. Käytännön asioiden hoitamista varten lautakunnalla tulisi olla toimisto.

Vaikka varsinaisten kasvilajikkeiden patenttoiminen on kiellettyä Suomessa, tulkitaan patentti- ja rekisterivirastossa patenttilakia (550/67) siten, että patentti voidaan myöntää geeniteknisin menetelmin valmistettuihin kasveihin ja niiden osiin kuten soluihin. Bioteknologisten keksintöjen patentointia koskevan lainsäädännön kehittäminen on vireillä EY:ssä ja Euroopan patenttisopimuksen (EPC) piirissä. Hallituksen esityksessä onkin todettu, että jos kehitys johtaa yleisesti kasvien ja lajikkeiden patenttoimisen mahdollisuuksien tunnustamiseen, joudutaan myös liittymistä uuteen vuoden 1991 UPOV-sopimukseen harkitsemaan erityisesti sen vuoksi, että nykyiseen vuoden 1978 sopimukseen sisältyy ns. kaksoissuojakielto.

Merkittävimmät EY-maat ovat jo pitkään olleet UPOV-järjestön jäsenmaita. EY:ssä on äskettäin valmistunut asetusehdotus yhteisöjen kasvinjalostajanoikeudesta. Ehdotus sisältää pääasiassa vuoden 1991 UPOV-sopimuksessa

määrätyt oikeudet. Eräänä syynä EY:n jalostajanoikeutta koskevan suunnitelman laatimiseen on mainittu myös tarve selvittää patenttioikeuden ja jalostajanoikeuden välisiä suhteita. Asetusehdotuksen mukaan kasvinjalostajanoikeus olisi yksinomainen kasvilajikkeiden suoja-muoto.

Tullitariffeja ja kauppaa koskevaan yleissopimukseen GATTiin liittyvällä Uruguayn kierroksella neuvotellaan parhaillaan muun ohella myös kaupankäyntiin vaikuttavista immateriaalioikeuksista.

UPOV-sopimusta muutettiin maaliskuussa 1991. Sopimusta muutettiin niin, että kasvinjalostajanoikeus koskee paitsi lisäysaineiston kaupallista tuotantoa, kaupan pitämistä ja markkinointia myös lisäysaineiston kunnostusta, maahantuontia, maastavientiä sekä varastointia edellä mainittuja tarkoituksia varten. Uusittu sopimus tulee voimaan, kun viisi valtiota on ratifioinut sen. Uusien jäsenten liittyminen voimassa olevaan vuoden 1978 sopimukseen on mahdollista vuoden 1993 loppuun saakka. Hallituksen tarkoitus on esittää UPOV-liitolle hakemus Suomen liittymisestä järjestön jäseneksi ja vuoden 1978 sopimukseen.

Edellä on todettu, että kasvinjalostajanoikeuden rekisteröimisviranomaisen tehtävien hoitamista varten esityksessä ehdotetaan perustettavaksi kasvilajikelautakunta. Lautakunta hoitaisi myös siementavaran kaupasta annetun lain mukaan perustetun kasvilajiketoimikunnan sekä maatilahallituksen tehtävät siltä osin kuin ne koskevat kasvilajikeluettelon pitämistä. Siten siementavaran kaupasta annetun lain ja siementavaran kaupasta annetun asetuksen (670/75) säännöksiä tulee myös muuttaa.

Ehdotettu laki kasvinjalostajanoikeudesta mahdollistaisi kotimaisten jalostajien osalta oikeussuojan myöntämisen vain uusille lajikkeille, jotka ovat tulleet markkinoille lain voimaantulon jälkeen. Koska kasvinjalostustoiminnan edistämisestä annetulla lailla on huomattava merkitys kotimaisen kasvinjalostuksen rahoittamisessa, esityksessä ehdotetaan, että laki jätettäisiin edelleen voimaan. Vanhoista lajikkeista perittäisiin edelleen kasvinjalostusmaksua, mutta uudet lajikkeet voisivat tulla ehdotetun lain piiriin. Kasvinjalostajalla olisi mahdollisuus valita näiden kahden järjestelmän välillä. Mahdollista voisi olla myös, että lajikkeen jalostaja rekisteröittää lajikkeensa, mutta sallii sen jälkeen sitä vapaasti käytettävän ehdolla, että siitä peritään kasvinjalostusmaksua, joka tuloutetaan hänelle.

Valiokunnan kannanotot

Hallituksen esityksessä mainituista syistä ja saadun selvityksen perusteella valiokunta pitää lakiehdotuksia tarpeellisina.

Valiokunta toteaa kuitenkin, että esityksen toisessa lakiehdotuksessa ehdotetaan voimassa olevan siementavaran kaupasta annetun lain 8 §:n 3 momentin kumoamista. Lainkohdassa säädetään kasvilajiketoimikunnasta. Uuden kasvilajikelautakunnan merkitys kasvaisi esityksen mukaan olennaisesti. Toimivalta useissa merkittävissä lainsoveltamistilanteissa tulisi kuulua lautakunnalle. Rekisteriviranomaisena se käyttäisi monissa asioissa tuomioistuintoimintaan rinnastettavaa päätösvaltaa. Viitaten kuluvan vuoden maaliskuun alusta voimaan tulleen hallitusmuodon 65 §:n 1 momenttiin (1077/92) valiokunta katsoo, että säännökset kasvilajikelautakunnan yleisistä perusteista tulisi olla laissa. Hankkimansa selvityksen perusteella valiokunta on päättänyt esittämään, että kasvilajikelautakunnan asettaa maa- ja metsätalousministeriö. Lautakunnassa olisi puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 10 jäsentä. Lisäksi kullakin jäsenellä olisi varajäsen. Lautakunta asetettaisiin kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tarkemmat säännökset lautakunnasta annettaisiin asetuksella. Säännökset kasvilajikelautakunnasta valiokunta esittää sisällytettäväksi ehdotettuun lakiin kasvinjalostajanoikeudesta lisäämällä 9 §:ään uusi 2 momentti.

Valiokunta katsoo lisäksi, että viimeksi mainitun lakiehdotuksen 31 §:ää, jossa säädetään vahingonkorvauksesta, tulisi eräiltä osin muuttaa. Hankittu selvityksen mukaan esityksessä omaksuttu ratkaisu on poikkeuksellinen sekä vahingonkorvausoikeudessa yleisesti että immateriaalioikeudessa. Valiokunta katsookin, että korvausta vahingosta tulee voida vaatia ainoastaan viiden viimeisen vuoden ajalta ennen kanteen vireillepanoa. Samalla valiokunta esittää, että lainkohdan viittaussäännös vahingonkorvauslakiin (412/74) siirretään pykälän loppuun, jotta se selvästi koskee koko pykälää.

Saman lakiehdotuksen 32 §:n osalta valiokunta esittää, että otsikko muutettaisiin kuulumaan "Lajikkeen kasviaineiston palauttaminen", jolloin se vastaa paremmin pykälän sisältöä.

Pykälän 35 osalta valiokunta katsoo, että rangaistussäännöksen sanan "tuottamuksesta" sijasta tulisi käyttää sanaa "huolimattomuudesta", koska "tuottamus"-sanon yleiskielinen sisältö

tö vaihtelee ja "huolimattomuudesta"-ilmaisu vastaa paremmin lainkohdassa tarkoitettua sisältöä.

Esityksen ehdotuksessa laiksi kasvinjalostajanoikeudesta ei ole erityistä oikeuspaikkaa koskevaa säännöstä. Siten jokainen vastaajan kotipaikan alioikeus on oikeutettu tutkimaan kasvinjalostajanoikeutta koskevan asian. Valiokunnan hankkiman selvityksen mukaan kaikissa muissa teollisuus oikeudellisia immateriaalioikeuksia koskevissa erityislaeissa on päädytty ratkaisuun, jonka mukaan laillinen oikeuspaikka on Helsingin raastuvanoikeus. Taustalla järjestelyssä on taata tuomioistuimen erityinen asiantuntemus ko. asioissa. Valiokunta katsoo, että myös käytännölliset syyt puoltavat tässä tapauksessa Helsingin raastuvanoikeuden määrittämistä oikeuspaikaksi. Keskittämällä asioiden käsittely yhteen tuomioistuimeen taataan samalla alan kansainvälisen kehityksen seuranta. Valiokunta ehdottaakin ensimmäiseen lakiehdotukseen lisättäväksi uuden oikeuspaikkaa koskevan lainkohdan (38 §).

Edellä esitetyn lisäksi valiokunta ehdottaa, että lakiehdotuksen 26, 31 ja 37 §:ään tehtäisiin eräitä lähinnä kielellisinä pidettäviä täsmennyksiä.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että kasvinjalostajanoikeudesta annettavan lain vaikutuksia seurataan. Erityisesti kasvinjalostusmaksujen tulisi muodostua sellaisiksi, että ne lisäävät kiinnostusta Suomen olosuhteisiin soveltuvien kasvien jalostamiseen. Toisaalta on huolehdittava myös siitä, ettei maksuista muodostu kasvinviljelylle kohtuutonta rasitusta.

Edelleen valiokunta edellyttää, että ns. maatilapakkaamojen asema turvataan siemenkaupassa. Maatilapakkaamojen asemaan on tällä hetkellä ensisijaisesti vaikuttamassa kaupassa hyödynnettäväksi hyväksyttävien kasvisukupolvien määrän entistä voimakkaampi rajoittaminen. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että maatilapakkaamojen asema turvataan sopimustuotanto- ja muilla järjestelyillä.

Valiokunta ehdottaa kunnioittaen,

että hallituksen esitykseen sisältyvä 2. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomana ja

että hallituksen esitykseen sisältyvä 1. lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

1.

Laki**kasvinjalostajanoikeudesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku**Yleiset säännökset****1 ja 2 §**

(Kuten hallituksen esityksessä)

2 luku**Kasvinjalostajanoikeuden saamisen edellytykset****3—5 §**

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 luku**Kasvinjalostajanoikeuden sisältö****6—8 §**

(Kuten hallituksen esityksessä)

4 luku**Rekisteröintihakemus ja sen käsittely****9 §***Rekisteriviranomainen*

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Kasvilajikelautakunnan asettaa maa- ja metsätalousministeriö. Lautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään kymmenen jäsentä; jäsenillä on kullakin varajäsen. Lautakunta asetetaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tarkemmat säännökset lautakunnasta annetaan asetuksella. (Uusi)

10—20 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 luku**Kasvinjalostajanoikeuden voimassaolo ja lajikenimen käyttäminen****21 ja 22 §**

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 luku**Käyttö- ja pakkolupa sekä merkinnät rekisteriin****23—25 §**

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 luku**Kasvinjalostajanoikeuden lakkaaminen****26 §***Kasvinjalostajanoikeudesta luopuminen*

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Jalostajanoikeus lakkaa, jos vuosimaksua ei makseta (*poist.*) säädetyssä ajassa.

27 ja 28 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

8 luku**Yksityisoikeudellinen suoja****29 ja 30 §**

(Kuten hallituksen esityksessä)

31 §*Vahingonkorvaus*

Joka tahallaan tai *huolimattomuudesta* loukkaa kasvinjalostajanoikeutta tai 22 §:n säännöksiä lajikenimen käyttämisestä, on velvollinen suorittamaan korvauksen lajikkeen hyväksi käyttämisestä ja korvauksen muusta vahingosta, joka loukkauksesta aiheutuu. Jos *huolimattomuus* on vähäinen, voidaan vahingonkorvausta sovitella. (*Poist.*)

Jos kasvinjalostajanoikeuden loukkaus tai lajikenimen käyttämistä tarkoittavan 22 §:n säännösten loukkaus ei ole tahallinen tai *tehty huolimattomuudesta*, loukkaaja on velvollinen suorittamaan korvausta ainoastaan siinä määrin kuin se katsotaan kohtuulliseksi.

Kasvinjalostajanoikeuden loukkauksen tai lajikenimen käyttämistä tarkoittavan 22 §:n säännösten loukkauksen perusteella voidaan korvausta

vahingosta vaatia ainoastaan viiden viimeisen vuoden ajalta ennen kanteen vireille panoa.

(4 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Tässä pykälässä säädetystä korvauksesta on lisäksi soveltuvien osin voimassa, mitä vahingonkorvauslaissa (412/74) säädetään. (Uusi)

32 §

Lajikkeen kasviaineiston palauttaminen

(Kuten hallituksen esityksessä)

33 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

9 luku

Rangaistussäännökset

34 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

35 §

Kasvin lajikenimen väärinkäyttö

Joka tahallaan tai *huolimattomuudesta* rikkoo 22 §:n säännöksiä lajikenimen käyttämisestä, on tuomittava, jollei rikkomus ole vähäinen, *kasvin lajikenimen väärinkäytöstä* sakkoon.

Helsingissä 20 päivänä toukokuuta 1992

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja S.-L. Anttila, varapuheenjohtaja Iivari, jäsenet Järvilahti, Kalli, Kohijoki (osittain), Koski, Lahikainen, Ollila

10 luku

Erinäiset säännökset

36 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

37 §

Muutoksenhaku

Rekisteriviranomaisen kasvinjalostajanoikeutta koskevaan lopulliseen päätökseen voi hakija tai kasvinjalostajanoikeuden haltija hakea muutosta, jos päätös on hänelle vastainen. Väitteentekijä voi hakea muutosta päätökseen, jolla hakemus on hyväksytty siitä huolimatta, että sitä vastaan on asianmukaisesti tehty väite. Jos väitteentekijä peruuttaa *muutoksenhakunsa*, asia voidaan kuitenkin tutkia, mikäli siihen on erityisiä syitä.

(2 ja 3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

38 § (Uusi)

Oikeuspaikka

Laillinen tuomioistuim tämän lain nojalla käsiteltävissä asioissa on Helsingin raastuvanoikeus.

39—41 §

(Kuten hallituksen esityksen 38—40 §)

(osittain), Polvinen (osittain), Pulliainen, Rajamäki, Riihijärvi, Rinne (osittain), Saapunki, Saario (osittain), Urpilainen ja Westerlund.

